

Давидченко І. Д.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання,*

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК САМОСТІЙНИЙ НАПРЯМ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На рубежі тисячоліть на стику лінгвістики й культурології виникає нова наука – лінгвокультурологія, предметом дослідження якої стають ознаки культури народу, які відбилися і закріпилися у мові.

Термін «лінгвокультурологія» став уживатися в останнє десятиліття в працях фразеологічної школи, очолюваної В. Телії, зокрема праць А. Арутюнової, В. Воробйова, В. Маслової, В. Кононенка, О. Селіванової, Ю. Степанова, В. Шаклеїна та інших. На сьогодні розуміння цього терміна не можна вважати усталеним із огляду на те, що цей напрям лінгвістики не виокремився в міждисциплінарну науку [1].

Лінгвокультурологія є одним із перспективних та цікавих освітніх компонентів сучасної науки про мову. У безпосередній взаємодії з антропологією, філософією та психологією він одночасно вивчає і сферу мови, і культуру. Перед освітнім компонентом ставиться завдання виявлення особливостей концептуалізації та категоризації навколишнього середовища у свідомості етносу за допомогою аналізу мовних даних, котрі надають доступ до процесів та явищ у ментальному світі людини.

Отже, не можемо не погодитися з В. Кононенко, який вважає, що українська лінгвокультурологія орієнтована на вивчення національно-культурної складової, мовної картину світу, мовної особистості з її компетенційними можливостями, отож постає потреба опрацювання проблематики національного психотипу, ментефактів, бачення рідної культури в собі в цій культурі [3].

Лінгвокультурологію можна розглядати як взаємодію кількох наук: лінгвістики, етнографії, культурології, філософії. Питання про освітній компонент, який б міг надати цілісне уявлення про зв'язки мови і культури, вирішується по-різному. Автори вважають, що проблему «мова і культура» можна віднести до компетенції філології

(Є. Д. Поліванов), етнолінгвістики (О. С. Герд), етнолінгвістики і лінгвофольклористики як складової її частини (М. І. Толстой), лінгвокультурознавства (Ю. В. Рождественський).

Лінгвокультурологія вивчає фіксацію в мові, етнотекстах і дискурсивній практиці духовної й матеріальної культури народу, тобто культурно значущої інформації збережених у колективній пам'яті народу символічних способів матеріального й духовного усвідомлення світу певним етносом, відтворених у його ідеях, схемах мислення й поведінки, системі етичних й естетичних цінностей, нормах, звичаях, обрядах, міфах, віруваннях, забобонах, побуті [4].

Феномен «лінгвокультурологічна компетентність» є складним і багатоаспектним явищем у системі життєдіяльності людини, її соціалізації, освіти, навчанні, вихованні. Визначення суті досліджуваного феномена насамперед передбачає уточнення змісту таких споріднених понять як «культура», «компетентність», «лінгвокультурологія» й, на основі цього, – розкриття суті поняття «лінгвокультурологічна компетентність» [1].

Лінгвокультурологічна компетентність реалізується у знанні матеріальної та духовної культури, історичного розвитку українського народу, фольклору, традицій, звичаїв та обрядів рідного народу, а також умінні використовувати культурні знання у професійній діяльності. Важливо виробити вміння характеризувати феномен української культури, історію її розвитку, визначати місце в системі світової культури, поцінювати досягнення культури на основі знання історичного контексту їх створення, бути спроможним до діалогу культур, уміти висловлювати й обґрунтовувати власну позицію до питань, що стосуються ціннісного ставлення до історичної минувшини [1].

Для формування лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти необхідними є три взапов'язаних складники: 1) культура, відображена в мові; 2) мовленнєва діяльність (міжкультурна комунікація); 3) мовна особистість як користувач мовою. Цими складниками визначаються компоненти структури лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти та зумовлюється її зміст [1].

Отже, під лінгвокультурологічною компетентністю здобувачів вищої освіти ми розуміємо якість мовної особистості, виражену лінгвокультурологічними знаннями, спеціальними вміннями й особистісними якостями, що сприяє інтегруванню у світову культуру та участі в міжкультурній комунікації, уникаючи міжмовних та міжкультурних конфліктів. Пізнати культуру неможливо без знання

відповідної мови, яка є не лише матеріальним складником культури, завдяки якому вирішуються комунікативні завдання, а і спроба проникнення в спосіб мислення народу, спроба подивитися на світ очима носія відповідної культури.

На сьогоднішній день лінгвокультурологія є одним із провідних напрямів лінгвістичних досліджень. Сплеск уваги до лінгвокультурології на сучасному етапі розвитку мовознавства обумовлений наступними чинниками: зміною теоретичних настанов: від пріоритету універсального, глобального – до домінування специфічного; від констатації структурної детермінованості до розуміння дисипативного характеру мови; виявленням величезного неоднорідного фонду конкретних суміжних явищ і фактів, які раніше не привертали до себе пильної уваги, в той же час були свідченням високого ступеня складності і багатогранності мовного матеріалу, який аналізується, і який не вписується в традиційну лінгвістичну парадигму; аналітичними можливостями нових парадигм всередині лінгвістики, які дозволяють розглядати відоме під новим кутом зору, мають великий аналітичний і моделюючий потенціал; лінгвістика не має монополії на конструювання загальної мовної моделі; стрімкою глобалізацією світових проблем, необхідністю враховувати універсальні і специфічні характеристики поведінки і спілкування різних народів у вирішенні самих різноманітних питань, потребою заздалегідь знати ті ситуації, в яких велика вірогідність міжкультурного непорозуміння, важливістю визначення і точного позначення тих культурних цінностей, які лежать в основі комунікативної діяльності; об'єктивною інтегративною тенденцією розвитку гуманітарних наук, необхідністю освоєння лінгвістами результатів, отриманих представниками суміжних галузей знання (психологією, соціологією, етнографією, культурологією, політологією і т. д.); прикладною стороною лінгвістичного знання, розумінням мови як засобу концентрованого усвідомлення колективного досвіду, який закодовано у всьому багатстві значення слів, фразеологічних одиниць, загальновідомих текстів і т.п., а цей досвід складає суть іноземної мови, що вивчається; зміною погляду на дослідницьку процедуру – від домінування формального підходу до визнання інтуїції, мовного чуття та інтроспекції; розвитком, розширенням, поглибленням розуміння мови: як вічної роботи духу, як системи і живої стихії (В. фон Гумбольдт), як «дому духу», «дому філософствування» (Ю.С. Степанов) у порівнянні з її інтерпретацією як фіксованої системи мовних знаків. Як правило, поява нових наукових напрямів і відповідних їм термінів тягне за собою певні принципові розбіжності і різночитання в науковому середовищі. Проте, лінгвокультурологію можна назвати винятком з

погляду її концептуальної сутності. Порівнявши численні дефініції лінгвокультурології, можна сказати, що майже всі дослідники одностайні в тому, що в основі визначення поняття «лінгвокультурологія» є діада – «мова – культура» [2].

Актуальність пошуку шляхів розв'язання проблеми формування лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти посилюється необхідністю подолання виявлених суперечностей між: актуалізацією потреби сучасного суспільства в оптимальному рівні міжкультурної взаємодії та недостатністю наукових досліджень, що закладають теоретичні основи лінгвокультурологічної компетентності педагогів; значним потенціалом змісту освітнього процесу закладу вищої освіти щодо підготовки здобувачів вищої освіти та недостатнім науково-методичним забезпеченням процесу формування лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти; необхідністю застосування сучасних інноваційних форм, методів і технологій підвищення готовності фахівців освіти до професійної діяльності й недостатнім інформаційним та технологічним забезпеченням зазначеного процесу.

Список використаних джерел:

1. Давидченко І. Д. Формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Слов'янськ, 2018. 359 с.
2. Дорда С. В. Лінгвокультурологія як самостійний напрям лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки*. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. № 3 (352). Луцьк, 2017. С. 411 – 417.
3. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія : навчальний посібник. К. : Вища школа, 2008. 327 с.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник. Київ ; Полтава : Довкілля, 2008. 712 с.